

Pieminot 1577.gada traģēdiju

Pirms 444 gadiem Cēsu pilī norisinājās viena no šausminošākajām traģēdijām Latvijas vēsturē – aplenkuma laikā ap 300 cilvēku, baidīdamies krist Ivana Bargā karaspēka gūstā, sapulcējas vienā no pils zālēm un uzspridzinājās ar šaujampulveri. Šī Livonijas kara laika epizode vēstures annālēs atspoguļota kā asinis stindzinošs notikums, kas šokēja un līdz sirds dziļumiem satrieca tūkstošiem laikabiedru ne vien Livonijā, bet arī citviet Eiropā.

1577. gadā Livonijas karš jau tuvojās savas otrās desmitgades noslēgumam. Tā gaitā jau bija gājuši bojā tūkstošiem cilvēku un Livonijas zemes izpostītas līdz tam nebijušā apmērā. Tomēr Cēsīm visu šo laiku bija laimējies palikt ārpus tiešas karadarbības zonas. Taču 1577. gadā sita arī Cēsu liktenstunda.

1577. gada septembrī Cēsu pili aplenca Krievijas cara Ivana Bargā vadītais karaspēks. Pilī atradās daži simti Cēsu un tuvākās apkārtnes iedzīvotāju, pēc hronista Laurentija Millera sniegtajām ziņām – galvenokārt sievietes un bērni. Savukārt ar smagajiem lielgabaliem bruņotie krievu un tatāru karapulki bija mērāmi tūkstošos. Hronists Salomons Henings vēsta, ka pils aizstāvju vidū esot valdījusi nolemtība un bezcerība – kad pie loga stāvošo nogalinājis krievu raidītais šāviņš, kritušā vietu ieņēmis nākamais, cerot ātrāk doties nāvē.

Piecas diennaktis ilgajā apšaudē bija ievērojami cietusi arī pati pils – biežajās sienās

veidojās arvien lielākas plaisas un izgruvumi. Cēsu pils liktenis bija izlemts, taču tās mūros patvērumu meklējušie ļaudis bija gatavi uz visu, lai tikai nebūtu jākrīt nežēlīgo iebrucēju gūstā. Tie nolēma spert galējo soli – kopīgi uzspridzināties ar šaujampulveri. Kolektīvās pašnāvības aizkustinošāko aprakstu sniedzis Salomons Henings: “Tas bija skumjāk par skumju, kā labie ļaudis metās ceļos telpā, zem kuras bija novietots šaujampulveris. Vīri un sievas sadevās rokās, bērni sapulcējās ap saviem vecākiem, zīdāmie bērniņi vēl bija pie mātes krūts. Šaujampulveris tika aizdedzināts, un visi uzspridzinājās...”

Traģisko notikumu 16. gadsimta pēdējā ceturksnī aprakstīja ne vien hronikās, bet arī ziņu lapās, atskaitēs, vēstulēs un dienasgrāmatās. Lai arī bieži vien neprecīzi un pretrunīgi, šie apraksti eiropiešiem kalpoja kā skaidrs apliecinājums Krievijas caristes agresīvajai un konfrontējošajai ārpolitikai.

1927. gada 24. septembra “Cēsu Avīze” ziņoja, ka Cēsu pils pagalma rietumu daļā, atrodot kādas līdz tam nezināmas kāpnes, strādnieki atraduši uz pakāpieniem guļošu “bērna ģindeni”. Pilī mirušā bērna bojāejas apstākļus izdevās noskaidrot tikai pusgadsimtu vēlāk, kad arheologu Jāņa un Zigrīdas Apalu vadībā tika sākta Livonijas kara laikā sagruvušā rietumu korpusa izpēte. No gruvešiem attīrot korpusa pagrabu, arheologi atrada vēl divu bērnu mirstīgās atliekas. Viens no tiem bija sešus gadus vecs, bet otrs vēl pavisam mazs zīdāinītis. Vecākajam bērniņam cieši līdzās atradās apmēram 25 gadus vecas sievietes mirstīgās atliekas. Traģēdijas brīdī telpā atradusies vēl kāda jauna sieviete. Tās skelets gulēja uz klona saliektā stāvoklī, bet tieši virs tā – iegruvušo griestu sijās. Pagraba aizgruvumā atrasti vēl divu pieaugušu cilvēku skeleti. No tiem viena bijusi sieviete, kas pagrabā, visticamāk, iekritusi, sabrūkot pirmā stāva grīdai. Savukārt telpas vidusdaļā zem krustiski sakritušajām griestu sijām bija saglabājusies tikai daļa pieauguša cilvēka skeleta kaulu, pēc kuriem bojāgājušā dzimumu pētniekiem neizdevās noteikt. Visticamāk, pagrabā patvērumu bija meklējuši tie, kas nebija vēlējušies kopā ar pārējiem uzspridzināties. Taču, eksplodējot šaujampulverim, iegruva pagraba griesti, un gruveši apraka tur esošos ļaudis.

Notikumu laikabiedrs Salomons Henings atklāj, ka spridzināšanās vieta no gruvešiem esot attīrīta 1577. gada decembrī, kad Cēsu pili bija izdevies no krieviem atgūt. “Livonijas un Kurzemes hronikā” (1588) uzburta šāda aina: “Vīri, sievas un bērni, kas tur tika atrasti kopā guļam, ar lielām sirdssāpēm tika izcelti no drupām un apbedīti zemē. Tāpat arī tika izdarīts ar daudzajiem sacirstajiem kauliem, ko vēl nebija izvazājuši suņi, putni un zvēri.” Kur tieši apglabāti traģēdijā mirušie ļaudis, līdz šim pētniekiem nav izdevies noskaidrot.

Šajā rudenī, godinot pirms 444 gadiem pilī notikušās traģēdijas upuru piemiņu, Cēsu pilī uzstādīta pēc mākslinieka Andra Brežes meta izgatavota metāla stēla. Savukārt sadarbībā ar aktieri Ģirtu Krūmiņu iedzīvināti 16. gadsimta hroniku lasījumi, kuros spilgti atklājas Cēsu pils vēstures skumjākās lappuses. Tie klausāmi Cēsu pils Facebook lapā un YouTube kanālā.

Fragments no Salomona Heninga "Livonijas un Kurzemes hronikas" (1588. g.):
<https://youtu.be/dP4OzBj74GA>

Fragments no Laurentija Millera "Ziemeļu stāstiem" (1585. g.):
<https://youtu.be/ot1yPhoLSb0>

Fragments no Baltazara Rusova "Livonijas provinces hronikas" (1584. g.):
<https://youtu.be/nyJwrdTYTYE>

Fragments no Johana Rennera "Livonijas hronikas" (1583. g.):
<https://youtu.be/TX8SXRTem9I>